

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Кулі-Іванченко Ксенія Костянтинівна РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО ІНСТИТУТІВ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ.	183
Волкова Дарія Євгенівна КРАЩІ ПРАКТИКИ ЄС ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКОГО ПІДХОДУ В ДІЯЛЬНІСТЬ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	186
Панасюк Віта Миколаївна ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРАВОВИХ СТИМУЛІВ ТА ОБМЕЖЕНЬ В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОПОРЯДКУ.	188
Животовська Ірина Юрійівна ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У ВИМІРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	191
Батан Юрій Дмитрович ПРАВО НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ЯК КОЛЕКТИВНЕ ПРАВО.	195
Ігнатова Анастасія Сергіївна ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: КОНСТИТУЦІЙНІ МЕЖІ.	199
Козирь Дмитро Валерійович ЛОКАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	203
Матковський Микита Сергійович ПРАВО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ГАРАНТІЯ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ	207
Бугасенко Каріна Вікторівна ДО ПИТАНЬ ЩОДО ТЕОРЕТИЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ ВИОКРЕМЛЕННЯ ПРАВОВИХ ЦИКЛІВ.	209

СЕКЦІЯ 5. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА БЕЗПЕКА, ПРАВА ЛЮДИНИ Й МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ХХІ СТОЛІТТІ

Беҳруз Хашматулла МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ПЕРЕД ОБЛИЧЧЯМ СУЧАСНИХ ГЕОПІЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ.	212
Аракелян Мінас Рамзесович ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПРАВ БІЖЕНЦІВ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЕОПІЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ.	215
Сурілова Олена Олексіївна СПІЛЬНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.	217
Акіменко Юлія Юрійівна ДИФЕРЕНЦІЙОВАНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ЄС ЯК СКЛАДОВА ACQUIS ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄС.	221
Белогубова Оксана Олександрівна ТОРГОВЕЛЬНА ДИПЛОМАТІЯ ЄС У КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЄЮ	223
Грушко Мальвіна Валеріївна, Димов Кирило Борисович ПРОПОРЦІЙНІСТЬ І РОЗРІЗНЕННЯ У ПРАКТИЦІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ: МІЖНАРОДНО- ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РОСІЙСЬКИХ АТАК НА ЦИВІЛЬНУ ІНФРАСТРУКТУРУ	225
Дронов Владислав Юрійович РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНИХ РЕГУЛЯТОРІВ В СФЕРІ МЕДІА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА КОМУНІКАЦІЮ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ	228
Каненберг-Сандул Оксана Костянтинівна ПОРУШЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ ТА СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ	230

ту, покликаного не допустити надмірного посилення владних позицій окремих суб'єктів, зберегти баланс інтересів. Варто зазначити, що в умовах трансформації суспільства та змін у системі державного управління ефективність стимулів і обмежень залежить від їхньої адаптивності до нових викликів, зокрема цифровізації, європейської інтеграції, реформ публічного сектора. У цьому контексті доцільним є перегляд окремих конституційних положень з метою їх конкретизації, модернізації механізмів реалізації та посилення інституційних гарантій.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що ефективне поєднання стимулів та обмежень у системі конституційного права України становить необхідну умову формування правової держави, забезпечення стабільності правопорядку та утвердження засад демократизму й верховенства права. Подальші наукові дослідження в цьому напрямі мають бути зосереджені на розробці індикаторів ефективності правових стимулів і обмежень, а також на аналізі практики їх застосування в контексті сучасної конституційної юриспруденції.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Купіна Л. Ф. Адаптація загальних методів оцінки ефективності норм права до потреб визначення ефективності норм трудового права України *Юридичний вісник*. 2018. № 1 (46). С. 101–107.
3. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Барабаш О. О. Оцінка ефективності правового регулювання через призму заохочувальних правових норм та правової культури. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2024. Том 35 (74). № 1. С. 191–195.

Ключові слова: правові стимули, правові обмеження, імунітет, правові привілеї, ефективність правового регулювання.

Keywords: legal incentives, legal constraints, immunity and privileges, effectiveness of legal regulation.

Животовська Ірина Юріївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук*

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У ВИМІРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На тлі стрімких перетворень, що відбуваються нині в різних сферах життєдіяльності Української держави, насамперед у його духовній сфері, загальноприйнятне ставлення людей до релігії та її вплив на націє- і державотворення в Україні істотно піддалося переосмисленню. Поки тривають бойові дії від 24 лю-

того 2022 року, одна з головних православних церков України, Українська православна церква (Московського патріархату) опинилася під посиленою увагою щодо спільних зв'язків з Росією.

Війна в Україні засвідчила те, що християнські церкви як ніколи перебувають під потенційною загрозою через виникнення лінії розколу і масштаб цього явища можна порівняти лише з Релігійною реформою XVI століття. У наші дні здобутки законодавчої політики Української держави показують, як слід діяти відповідно до своїх національних інтересів, якщо на протилежних сторонах релігійного простору знаходяться західні та незахідні цінності, що також стосується дуже фундаментальних питань довіри та того, як християнство може жити відповідно у наш час. Тому так важливо чітко розуміти, що заборона УПЦ (МП) не є суто релігійним питанням, вона є питанням національної безпеки України.

Приймаючи той факт, що російська православна церква невіддільна від російського режиму та активно сприяє воєнним злочинам та іншим звірствам, які Російська Федерація вчиняє у ході збройної агресії проти України, то цілком природно, що відповідно до результатів соціологічного дослідження, проведеного у 2024 році Центром Разумкова, 74% українців вважатимуть, що російську православну церкву в Україні слід заборонити. Частина тих, хто виступає за заборону російської православної церкви, не вважають її релігійною організацією, а швидше пропагандистською структурою, що діє «під маскою» релігійної організації [1, с.25].

Донедавна основу релігійної мережі в Україні складали аж три конкуруючі православні церкви: Українська православна церква Московського патріархату (УПЦ МП), Українська Церква Київського Патріархату (УПЦ КП) та Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ). Україна перебувала під духовним керівництвом Москви ще з XVII століття і, лише після революційних подій кінця 2013 – початку 2014 рр., частина Української православної церкви розірвала відносини з Москвою через анексію Росією Криму та розв'язання війни на Донбасі, що стало історичним кроком проти російської духовної влади. Так, у 2019 році УПЦ КП, УАПЦ і частина УПЦ МП вирішили об'єднатися в одну церковну юрисдикцію, а саме у Православну Церкву України (ПЦУ). З отриманням того ж року Томосу Україна одержала змогу мати незалежну українську православну церкву, яка є повноправним суб'єктом міжнародного релігійного спілкування. Важливо зазначити, що участь держави в цій релігійній справі була безпрецедентним моментом у новітній українській історії. У свою чергу Патріарх РПЦ Кіріл у відповідь назвав його «нелегітимним» і відмовився визнати його святість. На його думку, вторгнення в Україну є усуненням «розколу», викликаного цим незаконним актом [2].

Концентрація ряду важливих проблем у державно-конфесійних відносинах спонукало український парламент розглянути низку важливих законодавчих ініціатив щодо обмеження діяльності УПЦ МП на території України. Так, у 2016 році до Верховної Ради було подано проект Закону «Про особливий статус ре-

лігійних організацій, керівні центри яких знаходяться в державі, яка визнана Верховною Радою України державою-агресором» № 4511 [3], який мав за мету спонукати УПЦ (МП) до національної ідентичності та виробити механізм законодавчої ліквідації цієї організації у разі його недотримання, але через три роки цей проєкт було відкликано.

Зрештою, фундамент для вирішення цієї проблеми український законодавець заклав 20 грудня 2018 р., прийнявши законопроект № 2662 про внесення змін до профільного Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Відповідно до нього, вимагалось, щоб релігійна організація, керівний центр якої знаходиться за межами України, в державі, яка визнана агресором, у своїй назві вказувала повну статутну назву свого релігійного центру [4]. Вже 2022-го року Конституційний Суд України визнав цей закон таким, що відповідає українській Конституції [5]. Очевидно, що в побудові релігійного національного наративу України як антиколоніальної практики цей закон змусив УПЦ залишитися без приставки «Московський патріархат».

Варто зазначити, що Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» [6] не використовує поняття «заборона», а у статті 16 передбачається, що «У разі порушення релігійною організацією, що є юридичною особою, положень цього Закону та інших законодавчих актів України її діяльність може бути *припинено* за рішенням суду», а також подає вичерпний перелік, коли діяльність релігійної організації як юридичної особи припиняється у судовому порядку. Вочевидь, це не означає, що релігійна спільнота не зможе збиратися для молитви і без необхідності реєстрації.

У 2021 році, після ухвалення закону про капеланську службу [7], УПЦ МП заявляла, що боротиметься за те, щоб служити капеланами у ЗСУ, адже прямота заборони у законі не прописано. Така запізнита заборона була передбачена вже законопроектом № 3621-IX від 21.03.2024 про внесення змін до Закону України «Про службу військового капеланства», в якому зазначено: «Не може бути військовим капеланом особа, яка належить до релігійної організації, що визнана такою, що входить до структури (є частиною) релігійної організації, керівний центр (управління) якої знаходиться в державі, визнаній такою, що здійснила збройну агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України» (п.3 ст. 7 Закону).

Наприкінці березня 2022 року, в умовах війни та обставин, що склалися в сфері українського православ'я, у Верховній Раді України було зареєстровано одразу два різних законопроекти (№ 7204 та альтернативний проєкт закону № 7213) про заборону російської православної церкви в Україні. Так, проєктами пропонувалося заборонити діяльність Московського патріархату – Російської православної церкви та релігійних організацій, які є частиною Російської православної церкви, у тому числі Української православної церкви. Згодом проєкт Закону № 7204 був відхилений, а проєкт закону № 7213 був повернений на доопрацювання.

Вже 20 серпня 2024 року Верховна Рада України після півтора року активних дискусій ухвалила Закон «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» № 3894 [8], положення якого не забороняють Українську православну церкву (УПЦ) як таку, а передбачають розірвання її зв'язків із російською православною церквою. Адже жодна організація – світська або релігійна – центр якої знаходиться в державі-агресорі, не може діяти в Україні. Єдина вимога, на якій наполягає законодавство, – вийти зі складу органів РПЦ, яка є учасником у війні проти України, і оприлюднити офіційні документи і заяви про здійснення цього, а також повідомити про це помісні православні церкви. За законом, релігійні організації, керівний центр яких знаходиться в країні-агресорі, матимуть 9 місяців на те, щоб розірвати ці зв'язки. У випадках, коли релігійна організація не зробить цього, Державна служба України з етнополітики та свободи совісті має право звернутися до суду з вимогою припинення державної реєстрації такої організації.

Таким чином, проведені дослідження щодо законодавчого регулювання міжцерковних відносин в контексті національної безпеки дають підстави стверджувати, що реальні загрози в державно-конфесійних відносинах України з початком повномасштабної війни, зумовили українського законодавця діяти хоч і не надто поспішно, але все ж таки змінити власне ставлення в релігійній орієнтації шляхом ухвалення відповідного Закону № 3894, який переслідує легітимну мету – припинення деструктивної діяльності РПЦ, яка націлена на ідею викорінення української державності, культурної спадщини й ідентичності. Також Закон є необхідним у демократичному суспільстві, оскільки спрямовує на захист конституційного ладу, громадської безпеки та основоположних свобод задля забезпечення максимально безпечного середовища для усіх членів суспільства; досягає мети у найменш обтяжливий спосіб, оскільки слідує демократичній процедурі; тільки суд, як це має бути в демократичному суспільстві, вирішуватиме питання про припинення діяльності цієї релігійної організації. І на завершення, служіння московському патріархату не є частиною вчення православної церкви, тому не передає ідею покладання відповідальності на віруючих, що є вкрай важливим для людини.

Список використаних джерел:

1. Українське суспільство, держава і церква під час війни. Церковно-релігійна ситуація в Україні-2024: інформаційні матеріали. *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2025/01/28/2024-Religiya-religion-FIN.pdf>
2. Патріарх Кирило назвав війну в Україні «святою справою». *ТСН*. 21.04.2023. URL: <https://tsn.ua/svit/patriarh-kirilo-nazvav-viynu-v-ukrayini-svyatoyu-spravoyu-2312470.html>
3. Проект Закону про особливий статус релігійних організацій, керівні центри яких знаходяться в державі, яка визнана Верховною Радою України державою-агресором № 4511 від 22.04.2016. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58849

4. Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» щодо назви релігійних організацій (об'єднань), які входять до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України»: Закон України від 20 грудня 2018 року № 2662-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-19#n2>.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення зміни до статті 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»». *Офіційний сайт Конституційного Суду України*. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/4-r2022_0.pdf.

6. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>

7. Про Службу військового капеланства: Закон України від 30.11.2021 № 1915-IX. URL: https://risu.ua/verhovna-rada-uhvalila-zakon-pro-sluzhbu-vijskovogo-kapelanstva_n123874

8. Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій: Закон України від 20.08.2024 № 3894-XI. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3894-20#Text>

Ключові слова: російсько-українська війна; Православна Церква України, національна безпека, релігійні організації, свобода світогляду.

Keywords: Russian-Ukrainian war, Orthodox Church of Ukraine, national security, religious organizations, freedom of worldview.

Батан Юрій Дмитрович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук*

ПРАВО НА НАЦІОНАЛЬНУ БЕЗПЕКУ ЯК КОЛЕКТИВНЕ ПРАВО

У попередніх наукових розвідках зазначено, що «людинорозуміння є не лише індивідуалістичним і можна визнавати не лише індивідуальні, а і колективні права правами людини» [1, с. 88], а також що «розрізняючи групові та колективні права, можна запропонувати такий невичерпний перелік носіїв колективних прав людини: людство та міжнародне співтовариство; народ; територіальна громада; етнODEMOграфічні колективи; юридичні особи; трудові колективи; стихійні колективи (колективи *ad hoc*)» [1, с. 88]. У цьому контексті актуальною є характеристика окремих колективних прав.